Білогрудий

На світ Білогрудий з'явився на початку зими, о тій млистій морозяній порі, коли у чотириногих, окрім ведмедів, діти не народжуються.

Лунко лопалися дерева від лютого морозу. Важка снігова кухта хилила долу віти ялиць і смерек. Сонце, ледь піднімаючись над верхівкою сопки, не сягало промерзлих вияpків, упродовж цілого дня тут панували сутінки.

Матір Білогрудого, гімалайська ведмедиця, ще з літа підшукала барліг. На північному боці кам'янистої сопки росла стара липа, похилий стовбур якої вкрився зеленим мохом, а крислате верховіття бовваніло над верхівками модрин. Під вагою раннього вогкого снігу в липи зламався нижній товстий сук, і тепер на його місці зяяло чорне жерло. Його й примітила, проходячи поблизу, ведмедиця. Здершись на дерево, вона, мов по трубі, спустилася на дно глибокого дупла. Впевнившись, що воно досить сухе і просторе, вона обшкребла гнилуваті всередині стінки, влаштувавши м'яку постіль. Барліг вельми сподобався ведмедиці — це був теплий, безпечний, схований від ворогів притулок, потрапити до якого можна було тільки через лаз, а він був на десятиметровій висоті.

Полишивши барліг, ведмедиця не забувала про нього, і коли жовтневі холодні вітри зірвали решту листя з дерев, війнуло зимою, вона знову завітала до знайомої лини і залізла в дупло. Хто б міг знати, проходячи повз товсту липу, що біля самісінького її коріння, згорнувшись у клубок, лежить ведмедиця! Тільки подряпини від ведмежачих кігтів на сіро-зеленій корі дерева виказували присутність звіра, але, на щастя, мисливці тут не бували. Крихітним ведмежатам, що з'явилися на світ, небезпека не загрожувала.

З ніжністю пестливої матері тулила ведмедиця дитинчат до грудей, і вони смоктали густе молоко із задоволеним муркотінням, яке нагадувало гуркіт літака, що пролітав високо в небі. Не маючи можливості відлучатися, щоб поїсти й навіть попити, ведмедиця змушена була протягом кількох місяців годувати малят своїм молоком. І хоч під шкірою в неї було дванадцять сантиметрів сала, ведмедиця загинула б від виснаження, коли б ведмежата не були надзвичайно крихітні. Вага кожного з них була в триста разів менша від ваги матері!

Білогрудий і його братик були схожі на маленьких цуценят, порослих рідкою димчастою шерсткою. Обидва вони були сліпі й геть безпорадні. Лише через місяць у них розплющились очі, а шкурка почала вкриватися чорними волосинками, тільки на грудях та на нижній щелепі вони були білі.

У барлозі ведмежата розвивалися повільно, були кволі, малорухомі. Більшість часу вони дрімали, а коли прокидалися, то тільки для того, щоб наїстися молока, і знову засинали в теплих кошлатих лапах матері.

Одноманітно тяглися короткі зимові дні. Ліс разом з усіма своїми мешканцями немов занурився у довгу сплячку. Тільки жваві синиці та дятли порушували врочисту тишу засніженого лісу. Ніхто не тривожив ведмежу сім'ю. Кілька разів у дупло заглядали вогнисто-яскраві непальські куниці та сови, але, побачивши, що лісова квартира заселена, зникали.

Настала весна. Теплі квітневі вітри висушили прогріті до землі сонячні схили сопок, на яких найшвидше розтанув сніг. Прокинулася ведмежа сім'я. Першою назовні вибралася ведмедиця. Ухопившись за стовбур, вона зазирала в дупло й неголосним гурчанням кликала до себе ведмежат. Ті довго не хотіли лізти за матір'ю, жалібно скімлили, кружляли по порожньому барлогу. Нарешті, підбадьорювані закличним голосом матері, вони почали важко здиратися до виходу, що світлів десь високо вгорі. Незміцнілі ланки Білогрудого тремтіли, і він зірвався б із стрімкої стінки дупла, коли б не мав гострих чіпких пазурів. Повільно,

часто відпочиваючи, вибрався Білогрудий на край дупла. Новий, незвіданий світ постав перед ним, він лякав і вабив. На землі, під деревом, стояла матір і кликала до себе. Боязко скиглячи, Білогрудий почав повільно злазити з дерева. Братик поліз слідом.

Як просторо було на землі. Подекуди в густих смерекових заростях ще лежав ніздрюватий сніг. Білогрудий тицьнувся в нього носом, лизнув язичком. Часто зупиняючись, дослухаючись і принюхуючись, ведмедиця подибала схилом сопки. Ведмежата, непевно ступаючи своїми слабенькими лапками, ледве встигали за нею.

Важка весна

Діставшись сонячного схилу сопки, ведмежа родина спинилася на галявині біля скелястого урвища. Тут було тепло й затишно. Торішнє листя, шурхочучи під лапами, поширювало терпкий запах. Пригріті сонцем ведмежата повлягалися на м'якій вузьколистій осоці, а ведмедиця пішла шукати їжу. Бона попоїла зеленої трави, що збереглася під снігом з минулого літа, вивернула два гнилих пенька, але, не знайшовши мурашок, кинула їх, почала гризти та дряпати березу. Потім заходилася злизувати сік, що виступив на зламаних гілках. Проте бідна рослинна їжа не вгамувала її голод. Ретельно обнюхуючи землю, ведмедиця розшукала нірку бурундука і почала розкопувати її. Молоду ялинку, яка заважала, вона висмикнула з корінням, а величенький камінь відсунула вбік. Земля ще погано відтанула і піддавалася важко, заважало коріння дерев, але там, де були безсилі кігті, бралися до роботи ікла. Довго й настійно працювала ведмедиця. Поряд виросла чимала купа жовтого суглинку, перш ніж вона добралася до комори бурундука. Господар нори вже давно прокинувся від зимової сплячки і не бідував — зібрані за літо та осінь запаси мало зменшилися за зиму. Чого тут тільки не було! Лискучі, неначе коричневі кремінці, жолуді; масні кедрові горішки, яких бурундук наносив у защічних мішечках з кедрача; великі зморщені, з міцною, немов кістяною, шкуриною маньчжурські горіхи; круглі насінинки липи. Добравшись до всіх цих лісових принад, ведмедиця мало не вхопила й

самого господаря. Але йому пощастило прослизнути між ведмежими лапами. Здершись на сухий сук клена, що ріс біля нори, бурундук настовбурчився і, плачучи, спостерігав розбій у своєму домі. Так і просидів він решту дня на суку, не зводячи очей з ведмедиці, яка жадібно пожирала його припаси. Вгамувавши голод, ведмедиця нагодувала ведмежат молоком і забилася в ними в густу паросты молодих модрин. Тут було не так тепло, як у барлозі, ведмежата мерзли, скімлили, ведмедиця притуляла їх до своїх грудей, вкриваючи кошлатими лапами.

У наступні дні доля зрадила клишоноге сімейство: бурундучині нори траплялися рідко; одні з них були розриті, в інших поживи було так мало, що вона не могла вдовольнити ведмедицю. З ранку до вечора лазила вона по кедрах, сподіваючись знайти хоч кілька шишок, перевертала колоди, маючи надію впіймати полівку або злизнути кілька комах, вивертала гнилі пні у пошуках личинок та мурах. Зелені стеблини торішньої осоки, набубнявілі бруньки липи та черемхи, солодкуватий березовий сік, часом жолуді та горіхи, сховані на чорний день птахами та білками, ледве вгамовували її голод. Мати Білогрудого дедалі більше худла, а ведмежата тим часом підростали, чорна шерстка на них густішала, стала лискучою.

Тепер Білогрудий не відчував кволості у лапах, він спритно здирався на повалені дерева, завзято борюкався з братиком.

Дні стояли гожі, сухі. Сонце по-літньому припікало на південних схилах сопок. Дерева вкрилися зеленим серпанком, а розморожена земля викидала світло-зелені пагони трав.

Прокинулися метелики, прилетіли вертишийки і горихвістки. Якось Білогрудий набрів на великий мурашник. Мурахи лагодили зруйновані за зиму підземні ходи та галереї. Білогрудий висунув був язик, щоб злизнути пахучих комах, але дістав залп ядучої кислоти в ніс. Хуркаючи, він пошкріб лапою мурашник, але хоч як силкувався, кігті зашкрібали лише гірке сміття. Збуджені мурахи кинулися на свого напасника,

обліпили йому лапи, живіт, морду. Білогрудий спершу розгубився, але, облизуючи лапи, він захопив язиком кілька комах і, старанно розжувавши, проковтнув їх. Хрумкі кислуваті комахи здалися йому надзвичайно смачними. Ведмежа зметикувало що до чого. Тепер воно навмисне клало передні лапи на мурашник і, коли вони вкривалися відважною мурашнею, злизувало її язиком і ковтало. Так першого здобиччю Білогрудого стали мурашки.

Ведмедиця всіляко уникала зустрічей із звірами, небезпечними для її кволих дитинчат, не раз давала їм прочуханки за непослух, і все ж одного разу Білогрудий мало не потрапив до лап свого бурмосистого батька, який жив неподалік самітником. Відчувши зле, Білогрудий хутко поліз на кедр. Із жахом побачив вів, що незнайомий ведмідь теж лізе за ним слідом. Голосно заскімливши, Білогрудий сховався в густому верховітті. Миттю прибігла мати. Грізно рикаючи, злетіла вона на дерево, де ось-ось мало статися непоправне, і боляче вкусила ведмедя за задню лапу. Заревівши од болю, ведмідь прожогом кинувся злазити з дерева, мало не зіпхнувши ведмедицю, впав долу і кинувся навтьоки. Подужати розлючену ведмедицю, яка захищає своїх дітей, не вдається навіть великому ведмедю. Материнський інстинкт подвоює сили.

Після того випадку Білогрудий, ледь виникала щонайменша небезпека, мерщій здирався на перше-ліпше дерево й терпляче відсиджувався на ньому, поки матір відводила ворогів якомога далі. Траплялось, йому доводилося чекати, поки настануть сутінки. З'явившись нечутною ходою, ведмедиця подавала голос, і Білогрудий поквапно залишав свою незручну схованку, із вдячністю ласкаво тулячись до матері.

Несподівана зустріч

Настало літо — найкраща пора для лісової звірини. Смачно ласували ведмеді ніжними пагонами трав, кущів та дерев, соковитим корінням дудника і солодкуватими цибулинами лілей, жадібно поїдали гладких личинок жуків, викопуючи їх з-під гнилого колодника. Найбільше

вподобав Білогрудий білі, розміром з невеликий огірок, личинки велетенського скрипуна, який мешкає в зотлілих стовбурах тополь та берестів.

Першим у лісі достиг козолист. Темно-сині довгуваті ягоди мали приємний солодко-кислий смак, але швидко набили оскому. З настанням липня ведмедиця повела своїх дітей на мулистий берег великої ріки.

Дерева тут росли обрідно, і більшість їх повсихала після низової пожежі, що сталася багато років тому. Але натомість ріс буйно й густо чагарник. Білогрудий занурився в нього з головою і, коли б не мав тонкого нюху, швидко б загубив свою матір і братика.

Вабила ведмедів тут лохина. Так багато ягід Білогрудий бачив уперше. Приземкуваті, з коричневими стеблами кущики так густо були всіяні світло-голубими ягодами, що за ними не видно було листя.

Уподобавши розлогу галявину, поросту лохиною, ведмежа родина навідувалася сюди уранці та ввечері, опівдні ж відпочивала в тінистому модриновому ліску. Наївшись досхочу, Білогрудий лягав горілиць, розкидавши убік лапи, і стогнав, наче від болю. Але це тривало недовго. Незабаром він відчував полегкість і починав вовтузитися із братом, перевертав його на бік, стягував за "штани", коли той намагався залізти на дерево. Часом ведмежата падали в густу траву, зчиняючи таку гучну метушню, що втручалася матір, не допускаючи бійок.

Щасливо й безхмарно минали довгі літні дні. Ведмежата підростали швидко. Густа чорна шерсть на них вилискувала, а під шкірою товстішав шар жиру.

Якось, вийшовши на галявину після полуденного відпочинку, ведмедиця почула запах людини. Стривожена, вона залишила ведмежат і забігла проти вітру, щоб визначити, в якому напрямі рухалися люди, а потім обрати вірний шлях для втечі. Тим часом Білогрудий сміливо

попрямував на середину галявини, де росли кущі, вкриті особливо великою і солодкою ягодою. От і знайоме болітце з високими зеленими купинами, поростими гострою осокою. Але що за дивна істота обриває ягоду з уподобаного ним куща? Незвично яскравий колір одягу людини, її голос зупинили Білогрудого. Підвівшись на задні лапи, він з цікавістю роздивлявся дівчинку.

— Мамо, мамо! Йди мерщій сюди! Дивись, яке манюсіньке, гарненьке ведмежа! — вигукнула лісникова донька, побачивши Білогрудого.

Підбігла мати й, притуливши до себе доньку, почала з острахом озиратися на всі боки: вона добре знала, що маленькі ведмежата не ходять самі. Підкликавши чоловіка, жінка дорікнула йому за те, що він привів їх сюди, у "ведмеже царство", що ягід можна скільки завгодно назбирати й неподалік кордону. Лісник обстежив сліди й усміхнувся:

— Справді, ведмедиця з ведмежатами. Та ми їх, здається, дуже налякали.

— Тату, спіймай ведмежа! — попрохала дванадцятирічна Наталя.— Адже воно далеко не втекло. Ось тут я його бачила, біля цієї берізки. Як почала до нього підходити, воно й сховалось у кущі.

Тим часом ведмедиця повернулася до ведмежат і, стиха рикаючи, стала відводити їх далі від людей. Але ведмежата не поділяли тривоги матері. Марно ведмедиця підштовхувала їх носом, сердито сопла й вимагала швидше залишити галявину. Ведмежата не збирались іти в глиб лісу. Вони то затівали гру, то намагалися вилізти на покривлену вітром березу, то, обминувши матір, чвалом бігли туди, де зустрілися з людьми. Втративши терпець, ведмедиця дала Білогрудому такого ляпанця, що він аж заскімлив і, підібгавши свого куценького хвостика, слухняно подріботів попереду матері. За ним тюпав братик, якого мати раз у раз так підштовхувала носом, що він чорною кулею котився поміж високих купин.

Лише коли змовкли людські голоси і в чистому лісовому повітрі зникли навіть ледь чутні запахи людини, ведмедиця заспокоїлась, але назавжди вивела ведмежат з небезпечної галявини.

У кінці літа ведмежа родина забрела на старе смерекове згарище. Мертвий ліс густо поріс кущами малини, до якої ведмеді надзвичайно ласі, але солодкі духмяні ягоди росли не так густо, як у лохини, і наїстися ними ведмеді не могли. О цій порі почала дозрівати ліщина. Білогрудому вона дуже сподобалася. Нагинаючи верхівки кущів до землі, він вривав горіхи, вилущував їх із кислуватих зелених чашечок і з насолодою розжовував разом з м'якою шкаралупою.

Непомітно прийшла в ліс осінь. На зелених косогорах, порослих березняком та осичником, жовтіли дерева, а вранці трава на галявинах блищала сріблом першого інею, який зникав зі сходом сонця.

Ведмежача родина перебралася в дубняки.

Перші небезпеки

У дубняках було світло й сухо. Вже пообсипалися коричневі лискучі жолуді. Скочуючись по крутих схилах сопок, вони заповнювали собою найменші западинки. Білогрудий не одразу звик до їхнього в'язкого смаку, але ведмедиця наїдалася ними донесхочу і потім відлежувалась у сусідньому смеріччі. Жоден харч не сприяє так швидко жирінню ведмедів, як жолуді та горіхи, але жолудями цікавилися не тільки клишоногі: їх охоче поїдали кабани, ізюбри та косулі. Добре, що врожай був нівроку, всій звірині удосталь вистачало поживної їжі. Білки, бурундуки, полівки також ласі до жолудів, але вони не стільки з'їдали, скільки розносили та ховали їх по своїх нірках та коморах,— у цьому їм допомагали сойки.

Дубняки вабили до себе ведмедів достатком їжі, але життя тут було тривожне, сповнене небезпеки. Сюди часто навідувалися мисливці на

кабанів, і ведмежу родину турбували то нажахані сікачі, то собаки. Якось Білогрудого перелякав табун диких свиней, що промчав неподалік. За ним летіла зграя собак. Один із псів, відокремившись од зграї, пробігав зовсім близько. Зачувши ведмежат, він кинувся в кущі, де зачаївся Білогрудий, і з лютим гавканням накинувся на перелякане ведмежа. Він так боляче вкусив його за спину, що Білогрудий голосно виснув і заверещав, як заєць у вовчій пащі. Побачивши, що ведмежа мале і слабке, пес сміливіше наскочив на нього, норовлячи вхопити за карк. Відчайдушно квилячи, Білогрудий щодуху кинувся у зарості кущів до матері, але від собаки ніде не було рятунку. У цю мить відчаю і жаху Білогрудий почув грізне ухкання матері, яка бігла на підмогу. Підскочивши, вона одним ударом дужої лапи відкинула лютого пса, а коли той заплутався в заростях ліан, спробувала вхопити його. Скориставшись із втечі ворога, Білогрудий прудко виліз на високий кедр і, зручно вмостившись у розчілку могутніх віт, став уважно стежити за тим, що відбувалося на землі.

Тим часом на гавкіт і вищання пса надбігла ціла зграя. Оточивши ведмедицю хриплячим од ненависті кільцем, собаки один перед одним намагалися вчепитися в неї зубами. Але ведмедиця, переконавшись, що діти в безпеці, кинулася на ворогів, прорвала оточення і почала відходити в хащі, заманюючи за собою собак.

Мисливці ще здалеку побачили чорний силует звіра, який метався між собак, і вже тішили себе надією на швидку здобич. Та стара ведмедиця, швидко котячись схилом, все далі й далі вела за собою зграю. Мисливці відставали. В густих заростях кущів ведмедиця відчула себе впевненіше, тугі віти і стебла високих трав не могли стримати біг могутнього звіра, а легких високих собак вони відкидали назад, наче вивільнені пружини. Незабаром до розчарованих мисливців повернулися з висолопленими язиками їхні чотириногі помічники.

Відірвавшись од собак, ведмедиця довго віддалялася у протилежний бік від місця, де залишились її діти. Але про них вона не забула. Коли все змовкло в лісі й посутеніло, вона, зробивши широке коло і

переконавшись, що мисливці з хортами пішли в зимовище, повернулася до своєї родини. Ще здаля почула вона нетерпляче скімлення ведмежат, що вже втратили надію на повернення матері. Ведмедиця рухалася тихо, але звірята почули слабкий шурхіт її кроків. Позлазивши на землю, вони швидко заспокоїлись, і вся ведмежа родина попрямувала до далеких кам'янистих сопок. Там було не так багато жолудів, вате ніхто не тривожив спокій звіра.

У лісі була та коротка, але благодатна пора, коли всього тут удосталь: і тепла, і їжі. Дні стояли яскраві, сонячні, але літньої спеки вже не було. Нічна прохолода освіжала ліс і його мешканців. Одноманітні зелені шати сопок пожвавили вохристі плями оксамиту і берези, потім ці плями стали ширшати, розійшлися по увалах, порослих осичняком та ясенем, спалахнули вогнисто-червоними купами клена й горобини. Збіг тиждень, і схили всіх сопок скільки бачило око вкрилися такою квітчастою гамою, таким строкатим райдужним килимом, що птахи знову заспівали своїх пісень, неначе повернулася весна. Зникли ґедзі та кліщі, менше набридали комарі, і тільки докучлива мошва, як і раніш, лізла Білогрудому у вуха, лоскотала ніздрі. У лісі стало сухо і світло. Смачні горіхи та жолуді лежали на кожному кроці. Наївшись жолудів, Білогрудий здирався на сухі смереки, повиті виноградом, і ласував темно-синіми солодко-кислими ягодами.

Минуло два місяці. Ведмедиця з ведмежатами так зажиріли, що ледве пересувалися. З таким запасом можна було зимувати спокійно. В кінці жовтня ведмедиця почала шукати новий барліг. У старий вона не хотіла повертатися, немовби розуміючи, що з ведмежатами, які добряче підросли, тепер там буде затісно. Вона шукала липу з великим дуплом між корінням і врешті знайшла її. Виявивши верхній вхід, вона зубами розширила його, залізла всередину, спустилася до коріння і, влаштувавши м'яке лігво, вилізла надвір. Хмариste небо віщувало снігопад. На ведмедів напала сонливість. Відійшовши з півкілометра від барлога, вони влаштували із зеленого ялинового гілля гайно під старим кедром і повлягалися на ньому. Невідомо, скільки б пролежали вони в гнізді, коли б назавтра не закружляли "білі мухи". Чорна шуба ведмедиці

засріблилася. Струсивши з себе пухнастий сніг, вона рину не попрямувала до барлога. Підійшовши до липи, ведмедиця хутко зникла в чорній дірці дупла, діти полізли за нею. Надвечір сніг зрівняв ум'ятини пазуристих слідів біля дерева. Здавалося, ніщо тепер не загрожувало безпеці ведмежої родини.

Страшніша за звіра

Так би й пролежали ведмеді довгу зиму в своєму затишному барлозі, коли б у лісі не з'явилися мисливці з міста. У тому ж самому міжгір'ї, де було ведмеже сховище, вони поставили низенький зруб із сухих тонких ялин, напнули на нього намет. Усередині на великому камені приладнали залізну пічку, а довкіл неї — нари. На пошуки звіра мисливці ходили в далекі нетрі, гадаючи, як і всі мисливці, що чим далі в ліс, то більше там ведмедів.

Але якось один з мисливців, городянин, необізнаний із лісовими таємницями, вирішив уважно оглянути угіддя поблизу табору. Незабаром він підійшов до знайомої нам липи і почав пильно оглядати її замшілу кору. Знаючи з розповідей, що ведмеді лягають на зиму в дуплах старих лип, він зацікавився подряпинами на стовбурі.

Розв'язавши торбу, мисливець дістав сокиру і постукав обухом по дереву. Пролунав глухий звук порожнечі, і тиша стала ще напруженіша. Мисливець знайшов зручне місце і почав прорубувати отвір у липі. Вже з перших ударів заліза об стовбур ведмедиця підвелася на задні лапи і затупцювала на місці. Її хвилювання передалося ведмежатам, і вони боязко притулилися до матері, тремтячи всім тілом. Під ударами сокири здригалися товсті стіни барлога, у вухах Білогрудого гуло, деревний пил наповнював його чутливі ніздрі. Він почав потихеньку кашляти.

Витираючи спітніле чоло, мисливець рубав липу. Світлий живий прошарок деревини змінився бруднувато-жовтим, прілим. Ще кілька помахів сокири, і з'явився невеликий отвір. Притулившись до нього

носом, ведмедиця гучно втягла в себе свіже морозяне повітря, насичене гострим запахом людського поту. Мисливець здригнувся. Кинувши сокиру, він схопив рушницю, але ведмедиця зникла в темній щілині. "Треба швидше розширити дірку, і тоді буде видно, куди стріляти", — подумав мисливець і з гарячковим поспіхом узявся до роботи, не звертаючи уваги на гарчання звіра. Отвір у дереві розширювався. Тепер добре було видно, як крутиться в ньому ведмідь. Проте мисливець не здогадувався, що в барлозі сидить не один ведмідь, а троє.

Замінивши сокиру рушницею, він почав цілитись у прорубану дірку. Йому здалося, що в пітьмі світяться маленькі злі ведмежі очі, і він натис спусковий гачок. Після пострілу почулося несамовите ревіння. Всередині липи заскреготали ведмежі кігті.

"Полів! Видно, дав промашку!" — промайнуло в голові мисливця. Переляканий, кинувся він геть од барлога. "Відбігти б кроків на двадцять, а там із сховища можна застрелити ведмедя",— думав на бігу мисливець. Під глибоким крихким снігом він не бачив хмизу, зачепився за сук і впав у сніг, випустивши рушницю. Швидко підхопившись, він озирнувся і побачив, що ведмедиця вилазить із дупла. Гадаючи, що ведмідь не скоро злізе на землю, мисливець поспішав сховатися за смерекою, щоб потім вистрілити у звіра. Але коли він озирнувся, ведмедиця вже зникла. Розумний звір, сховавшись за деревом, швидко зліз на землю з невидимого для людини боку.

Знову довелося відбігати вбік, щоб побачити звіра, але ведмедиця, здійнявши сніжну куряву, чорним шаром вже миготіла поміж деревами. Два безладних постріли не спинили її стрімкий біг. Неушкодженою зникла вона у непрохідній хащі.

Розгублений, стояв городянин, і досі не вірячи, що його мисливське щастя вислизнуло з рук. "Мов закоркований у діжці, сидів у барлозі ведмідь, а таки не зміг узяти",— скрушно думав він, повертаючись до намету. Але цікавість зупинила його. Зарядивши рушницю, людина повільно підійшла до барлога й обережно зазирнула у прорубане вікно.

На дні просторого липового дупла лежало вбите ведмежа. Мало не скрикнувши від радісного подиву, мисливець поворушив ведмежа цівкою рушниці, потім, вирубавши рогульку, витяг свою здобич, яка важила не більше двадцяти кілограмів. Поклав трофей у просторий рюкзак і, повеселілий, жваво попростував до табору: йому не терпілось швидше розповісти про свою пригоду товаришам.

Коли ведмедиця після пострілу, який забив на смерть брата Білогрудого, швидко полізла до виходу з барлога, Білогрудий рушив за нею. Його маленьке тіло здригалося від неймовірного жаху. Вогняний спалах пострілу, оглушливий гуркіт, сморід їдкого порохового гару і крові, нарешті, злякане ревіння матері ошелешили його. Він аж тіпався, лапи заціпеніли. Боячись зірватись і впасти на дно барлога, Білогрудий щосили вчепився своїми гострими кігтями в жилавий сук липи й зачаївся в дуплі.

Поспішаючи, мисливець не здогадався глянути угору. Інакше б побачив й легко вбив Білогрудого.

Втративши матір і брата, Білогрудий не полишив своєї схованки, хоча холодний протяг настирливо обдимав його тіло. Йому було лячно й тоскно, але навіть потихеньку квилити він боявся. Наповзли нічні сутінки, неподалік захукав пугач. Обережно озираючись, ведмежа вилізло з барлога, спустилося на землю і, розшукавши материн слід, кинулося її наздоганяти. Але минуло не менше чотирьох годин, перш ніж йому пощастило догнати матір. Знайшовши старе кабаняче гайно, вони відпочили, а на світанку подалися у глиб темних кедрачів. Білогрудий насилу встигав за матір'ю. Невдовзі похмурі кедрівники змінилися світлими ясеневими гаями. Ведмеді вийшли в долину, посеред якої в кам'янистому ложі протікав струмок. На їхньому шляху постала стара тополя. Її товстий зморшкуватий стовбур ледь обхопило б четверо чоловіків. Між величезними гілками зяяв чорний отвір. Ведмедиця, побачивши його ще здаля, одразу ж вилізла на тополю і спустилася в дупло. Білогрудий поліз за нею. Новий барліг був просторіший, ніж

перший, але вогкий і незатишний. Проте ведмеді спокійно проспали тут до самісінької весни.

Самостійне життя

Весна прийшла в ліс шумлива. Вітер розгойдував голі дерева, і коли стикалися сухі гілки або стовбури мертвих смерек, чулися протяжний стогін і рипіння. Але звірі звикли до звуків лісу і не лякалися. Білогрудий прокинувся раніше від матері, йому кортіло розім'яти свої молоді лапи, і теплого березневого дня він виліз із дупла і спустився на землю. Сніг у вибалку вже майже розтанув. Пахло прілим листям. Поблукавши довкіл тополі до вечора, і попоївши зеленої трави, що перезимувала під снігом, Білогрудий видерся на тополю і спустився в теплий барліг. Старанно облизавши мокрі лапи, він згорнувся у клубок і привалився до материнської спини.

Минуло ще два дні, і Білогрудий разом із матір'ю залишив барліг. Спершу вони вдовольнилися минулорічною травою, торішніми жолудями та горіхами, потім подалися до старих лісів, де було багато мурашок, слимаків, їстівного коріння.

Тепер Білогрудий не йшов по п'ятах за матір'ю і не боявся залишатися надовго на самоті, і все ж, упустивши її з очей, він не заспокоювався, доки не знаходив матір.

Якось на початку літа до них підійшов незнайомий ведмідь. Білогрудий чекав, що мати прожене його, але ведмедиця не виявила, до прибульця анінайменшої ворожості. Білогрудий здаля спостерігав за чужинцем. Коли ж він зважився на знайомство, той так похмуро подивився на нього, що ведмежаті лишалося швидше піти геть.

Якийсь час вони ходили втрьох, але одного разу незнайомець люто накинувся на Білогрудого, і тільки прудкість молодого ведмедя врятувала його від удару ікол. Ведмедиця дедалі більше байдужішала

до свого дорослого сина. Білогрудий частіше тримався осторонь, він уже починав самостійне життя.

У спекотні задушливі дні, коли йому докучав гнус, він вилазив на круті верхівки кам'янистих сопок і довго ніжився на невеликих галявинках у тіні дубів та кедрів. Іноді спускався до річки і, знайшовши тиху заплаву, лежав у воді, насолоджуючись прохолодою.

Та й у найбільшу спеку апетит не зраджував його. Особливої переваги надавав він молодим пагонам борщівника, білокопитника і дудника. Охоче живився і цибулинами та кореневищем сарани, ариземи, іриса, навіть осока та хвощ були в його вегетаріанському меню.

Наблукавшись вдосталь у лісі та вгамувавши голод, він шукав затишне місце для відпочинку. На землі молодий ведмідь не зважувався відпочивати, його міг скривдити будь-який звір: вовк, тигр, бурий ведмідь. Найчастіше він вилазив на товсті старі кедри й робив з гілля зручне гніздо. Густе верхів'я кедра захищало його від злив, а прямий, без сучків стовбур дерева був неприступний для ворогів.

Якось, коли Білогрудий лежав у своєму гнізді, до кедра підійшов тигр. Зачувши запах молодого ведмедя, амба підвів голову і почав донюхуватися. Крізь густе переплетене гілля кедра він швидко роздивився звабливу поживу. Але як оволодіти нею? Білогрудий теж помітив небезпечного ворога. Причаївшись у гнізді, він вирішив відсидітись, а коли тигр піде, злізти на землю і назавжди залишити чужі володіння. Але тигр був голодний і не мав наміру відступати. Відійшовши від кедра, він ліг у схованці й почав чатувати. Тільки надвечір, просидівши у засідці мало не цілий день, тигр утратив терпіння.

Підійшовши до кедра, могутній звір звівся на задні лапи, запустив у червонясту кору світлі, немов вирізані з нефриту, пазурі й важко поліз нагору. Охоплений жахом, заметався Білогрудий. Йому треба було

рятуватися втечею, але куди тікати? Здершись на самісіньку верхівку кедра, Білогрудий схопив у оберемок тонке гілля і, гойдаючись на ньому, заціпенів, не зводячи очей з переслідувача. Ще не вірячи, що здобич вислизнула, тигр доліз до гнізда, обмацав його лапою і присоромлений зліз назад. Полежавши на землі кілька годин, він урешті пішов геть.

Білогрудий довго ще сидів на кедрі, вдивляючись у кожну річ на землі, донюхуючись до свіжого лісового повітря, перш ніж зважився злізти на землю.

Блукаючи долиною гірської ріки, Білогрудий на старому бересті побачив гніздо. Йому й раніше нерідко траплялися гнізда на деревах, і він охоче ласував пташиними яйцями. Знайдене тепер велике гніздо було влаштоване на зламаній верхівці. Господарі гнізда — чорні лелеки — були відсутні, і Білогрудий поліз на дерево. Із спритністю мавпи виліз на високий берест і нетерпляче зазирнув у гніздо. Але замість яєць побачив там якусь дивну істоту із розчепіреними ледве вкритими пір'ям крилами і довгим роззявленим дзьобом. Пташеня погрозливо ляскало дзьобом і силкувалося клюнути Білогрудого в око. Коли зник мимовільний переляк, ведмідь обережно торкнув лапою пташеня і, пересвідчившись, що воно не страшне, роззявив пащу, щоб ухопити його. Але цієї миті щось прошуміло над головою Білогрудого — і великий птах із гучним криком кинувся на грабіжника, боляче довбонув його в спину гострим дзьобом. На стривожений лемент самки прилетів самець, і подружжя лелек стало гнати геть непроханого гостя. Удари сильних дзьобів і крил були такі болючі й часті, що Білогрудий ревнув і безладно замахав передніми лапами. Боячись, щоб лелеки не скинули його з дерева, він поповз униз, судомно чіпляючись за гілки і ухиляючись від нещадних ударів. До самісінької землі проводжали його розгнівані птахи, висмикуючи з ведмежої шкури клапті чорної шерсті. Прожогом кинувся Білогрудий у густі зарості прибережних кущів...

Непомітно минав час. Наближалася зима. Час було подумати про барліг. Сподіваючись на поміч матері, Білогрудий довго розшукував її на

схилах сопок. Ведмедицю він знайшов на верхів'ї крутої гори; вона була заклопотана тим, що прогризала дірку в сухій порожнистій липі. Зрадівши зустрічі, Білогрудий розлігся під деревом, чекаючи завершення роботи. Коли отвір став досить великий, ведмедиця спустила в нього задні лапи і сховалась у дуплі. Бачачи, що мати більше не виходить з барлога, Білогрудий поліз за нею. Але цього разу ведмедиця зустріла його погрозливим гарчанням. Не одразу втямив Білогрудий, що від нього вимагають залишити барліг. Він удав був з себе винного, соромливо відвернув морду, скімлив, але ніщо не допомогло. Бачачи, що син не кориться, ведмедиця боляче куснула його за карк і грізно рикнула. Довелося йти геть і самому шукати притулок.

З ледь чутним шурхотом падав дрібний крупчастий сніг, і маленькі лапи Білогрудого залишали на ньому нечіткі сліди. Молодий ведмідь то брів кабанячими стежками, то стрибав на повалене дерево і йшов по ньому, і тоді слід губився. Ось і знайомий старий кедр. Колись, лазячи по шишки, Білогрудий ховався на його дуплистій верхівці. Старий велет був ще живий і плодоносив, але один з великих суків його верхівки всох і вигнив. У цьому дуплі й знайшов зморений ведмідь собі пристановище на зиму.

На тридцятиметровій висоті, неприступний для ворогів, зачаївся він на довгі п'ять місяців зимової сплячки. Забутий рідною матір'ю, один серед ворожих сил природи, безтурботно спав Білогрудий у своєму першому в житті барлозі, і снилися йому веселі літні сни...

Пестун

Вийшовши з барлога, Білогрудий, не звиклий до такої довгої самотності, засумував за матір'ю. Щоб розшукати її, він попрямував до того місця, де залишилася з осені ведмедиця.

Зголоднів, тож поживився сухою травою й кількома торішніми міцними, як камінь, горіхами. У пошуках матері кружляв він схилом,

поки знайшов знайому липу. Білогрудий старанно обнюхав дерево і зрозумів, що ведмедиця залишила барліг зовсім недавно. А крім запаху материнських слідів, він відчув ще й тонкий запах двох маленьких ведмежат.

Коли б Білогрудий, не відволікаючись, пішов по тих слідах, він, можливо, і наздогнав би матір, але йому дошкуляв голод. Він постійно нагадував про порожній шлунок, і Білогрудий раз у раз спинявся біля колод та старих пнів у пошуках слимаків та комах. А незабаром материні сліди зникли під слідами великого бурого ведмедя. Білогрудий зійшов з них, але ще довго простував у заповітному напрямку.

Багато днів шукав він матір і за цей час не раз зустрічався з ведмедями. Одного разу він побачив на виворотні двох малят. Але коли підійшов до них ближче, на нього з ревінням накинулася незнайома ведмедиця. Ледве втік Білогрудий од розлюченої матері.

Втративши будь-яку надію знайти свою матір, він потроху звик до самотності. Та інакше й не могло бути: дорослі ведмеді його кривдили, а маленьких ревно оберігали їхні матері, до них не можна було й підступитися.

Скінчилося літо. Почали достигати кедрові шишки. Білогрудий пам'ятав смак солодкуватих горішків, від них він жирів швидше, ніж від жолудів. Його потягло в кедрачі. Але шишки, дражнячи ведмежий апетит, ще не падали на землю. І от одного разу, блукаючи по цих заповітних місцях. Білогрудий несподівано зустрівся з ведмедицею. Він намірився був звично кинутися навтьоки, коли ніздрі його раптом відчули найрідніший у світі запах. Білогрудий радо кинувся назустріч матері.

Ведмедиця холодно зустріла бурхливий вияв почуттів свого майже дорослого сина. І хоча здиблена було на її спині шерсть уляглася й

ощирені ікла затулилися верхньою губою, вона не дозволила Білогрудому облизати себе.

Підбігли ведмежата й, бачачи, що мати не відганяє прибульця, боязко наблизилися до нього. Незабаром уся родина мирно ходила по кедрачу в пошуках шишок. Білогрудий був сповнений сил, зустріч з матір'ю додала йому настрою. Із спритністю, властивою молодим ведмедям, він швидко виліз на самісіньку верхівку кедра, де великими гронами висіли золотаві шишки, і почав скидати їх на землю. Ведмедиця оцінила винахідливість свого старшого сина. Вона підкликала ведмежат, і втрьох вони почали трапезу. Зібравши кілька шишок докупи, ведмедиця розплющувала кожну шишку зубами, потім кігтями вибирала з неї горішки, старанно їх розжовувала і з насолодою ковтала. Ведмежата, спостерігаючи за нею, робили те ж саме, хоч у них це виходило значно повільніше. Коли Білогрудий зліз на землю, йому дісталося лише двійко шишок, але це анітрохи не засмутило його, і він одразу ж поліз на другий кедр. Верхівка його була розчахнута, врізнобіч стирчало тонке віття, на якому висіли шишки. Дістати їх Білогрудий не міг. Тоді, тримаючись в розгіллі за довгі товсті віти, він підгриз одну з гілок, густо всіяну плодами, й, учепившись за неї пазурами, потяг її до себе. Гілка лунко тріснула, відламалась і полетіла на землю. За нею — друга, третя. І знову Білогрудому дісталися рештки. Довелося лізти на третій кедр. Це було могутнє дерево, років під триста, у розквіті плодоносіння. Його густа буйна верхівка, схожа на віник, була всіяна сотнями шишок. Діставшись верхівки, Білогрудий розпластався на ній і лапами став калатати по гіллю. Шишки градом посипалися на ведмежат. Вони так боляче стукали малят по спинах, що ведмежата із жалібним вищанням повтікали в кущі, щоб потім з ще більшим апетитом накинутися на ласощі. Проте, хоч як швидко гризли ведмеді шишки, дещо цього разу дісталося й Білогрудому. Вгамувавши голод, ведмеді повлягалися на м'якій сухій підстилці з глиці.

Відтоді у ведмежат почалася міцна дружба із їхнім старшим братом. Вони гралися з ним, бігли до нього, коли він знаходив щось смачненьке,

і Білогрудий щедро ділився з ними здобиччю. Тільки ставлення матері до нього не кращало.

Так усю осінь блукали вони укупі тайгою, разом добували їжу і відпочивали, дивуючи своїми слідами мисливців. Коли ж настав час лягати в барліг, мати прогнала Білогрудого, і він подався до свого старого кедра.

Пастка

Збігло кілька років. Білогрудий став дорослим, дужим звіром. Його густа, чорна, наче вороняче крило, шерсть вилискувала. Біла пляма по грудях розширилася і стала схожа на силует чайки. Довга шерсть робила шию непомірно широкою. Міцні, круто загнуті гострі пазурі допомагали йому залазити в пошуках їжі на найвищі дерева. Він не любив товариства собі подібних, тримався самотньо, і лише в перші два місяці літа його можна було бачити поряд із самкою. Над усе Білогрудий боявся людини, тигрів і великих бурих ведмедів.

Якщо Білогрудому траплялася нагода знайти гніздо диких бджіл у дуплі якогось товстого старого дерева, він докладав титанічних зусиль, перш ніж добирався до ласої їжі. Іноді годинами сидів на дереві, обхопивши стовбур лапами і прогризаючи деревину, щоб добути з дупла шматочок сотів, налитих духмяним медом, а крилаті захисники нещадно жалили його в ніс, губи й вуха, пролазили крізь шерсть до живота і грудей, де шкіра була тонша і ніжніша. Але гнізда диких бджіл зустрічалися рідко, іноді йому доводилося вдовольнятись гніздами ос. Правда, там не було меду. Проте личинки були теж смачні.

Блукаючи липняками. Білогрудий якось надибав на пасіку. Тонкий нюх звіра ще здаля вловив солодкуватий медвяний дух, що йшов од вуликів. Потупцювавши на місці, Білогрудий не зважився зайти на пасіку з ходу, але й піти геть забракло сил. Дочекавшись нічних сутінків, ведмідь обійшов пасіку довкіл, дослухаючись та принюхуючись. На його

щастя, пасічник відлучився на кілька днів додому в село, і на пасіці нікого не було. Скрадаючись, наче за кожним кущем на нього чатував ворог, Білогрудий зайшов на пасіку, підійшов до крайнього вулика, обнюхав його і пошкрябав вічко кігтями. Спершу він гризонув вулик зубами, гадаючи, що соти, як і в дереві, сховані під товстим шаром деревини. Але ненароком зіштовхнув з вулика віко і, зануривши лапу всередину, викинув на траву одразу дві рамки із сотовим медом. Сонні бджоли рясно обліпили рамку, але Білогрудий не звертав на них найменшої уваги. Задоволено буркочучи, і потираючи покусаний ніс, він жадібно ковтав мед разом з вощаними сотами та бджолами на них. Покінчивши з одним вуликом, перейшов до другого, потім третього, четвертого, п'ятого... Тепер він знав, як скидати з вулика віко і діставати соти. Вперше у житті Білогрудий так наївся меду, що в нього заболів живіт.

Довго потім журився пасічник, який, повернувшись із села, побачив сліди вчиненого розбою. На адресу ведмедів вилилося стільки прокльонів, що, здійснись вони навіть наполовину, рід ведмежий припинив би своє існування на землі. Заспокоївшись і прибравши поламані вулики, пасічник вирішив захистити своє господарство від нових нападів клишоногих. З цією метою він спорудив подобу тину з гілок та сучків зрубаних дерев та кущів. Тільки у двох місцях залишив зручні проходи, немовби запрошуючи ведмедя скористатися одним з них. У кожному проході вів прилаштував зашморги з тонкого сталевого троса, кінці яких закріпив на товстих деревах. Петлі були підвішені до кущів на рівні голови ведмедя. Йдучи проходом, він неодмінно мусив потрапити у зашморг і затягти його на собі. Щоб трос був непримітний, бджоляр замаскував його травою і гіллям кущів. Сам же він влаштувався обіч великої галявини, що підступала до пасіки з півдня: якщо ведмідь піде відкритим місцем, тут-таки потрапить під кулю.

З настанням ночі старий засів на чати. Зійшов місяць і осяяв ліс таким яскравим світлом, що з'явись на стежці миша, й ту можна було б побачити. Дослухаючись до нічних шерехів, просидів вартовий до ранку, так і не дочекавшись ведмедя. Не з'явився звір і наступної ночі. Не знав

пасічник, що Білогрудий, об'ївшись медом, на кілька днів збайдужів до нього.

Втративши надію підстерегти грабіжника, старий повернувся до своїх справ і облишив ходити у засідку, але пастки не зняв: для людей і собак вони безпечні, а худоба в лісі не ходить.

Минуло більше як півмісяця, перш ніж Білогрудому знову закортіло поласувати медом. Він попрямував до знайомої пасіки. Ніч цього разу видалася хмарною, темною. Вітер шумів у верховітті дерев, на вершинах сопок, а у видолинках було тихо. Підійшовши до омшаника, ведмідь спинився біля засіки. Раніше її тут не було. Листя на зрубаних деревах всохло і зрадницьки шаруділо, а Білогрудому хотілося нечутно пробратися до вуликів. Звір розумів, що грабувати чуже майно безкарно не можна, і боязко озирався навсібіч. Але ось він угледів просвіт, до нього і попрямував. Трос Білогрудий побачив одразу і сторожко обнюхав його. Запах заліза не був знайомий ведмедю. Білогрудий міг вільно ухилитися від зашморгу, пройти збоку, але незнайому річ треба було дослідити, помацати, і він, немов знаючи про підступні властивості пастки, просунув в неї голову і легенько потерся об трос шиєю. Відчувши, як щось холодне обвилося навколо шиї, ведмідь ревонув і з такою силою смикнувся уперед, що перекинувся через голову: туго затягнутий зашморг тримав його мертвою хваткою.

Білогрудого охопив панічний жах, у грудях спалахнула злість. Спершу йому здалося, що в усьому винні кущі та молоді деревця. Він шматував їх зубами, виривав з корінням. Швидко довкола дерева, до якого був прикріплений зашморг, виникла добре розчищена галявина, по якій у нестямі метався, кружляючи, Білогрудий, то намотуючи, то розмотуючи гнучкі кільця дроту. Знесилівши й заспокоївшись, він спробував трос перекусити, і це йому вдалося б, але кожного разу він кусав сталевий канат у різних місцях. Потім ведмідь намагався стягти зашморг з голови, ухопившись за нього кігтями передніх лап. Він гриз іклами дуб, закрутив довкіл нього трос і втихомирився нарешті,

задихаючись у зашморгу. Слина текла з його роззявленої пащі, бруднячи шкіру.

Пасічник спав погано. Вийшовши серед ночі з хати, він почув тріск кущів і відчайдушне рикання звіра, але йти до пастки не зважився: у темряві важко було розібрати, де звір, а де виворотень, до того ж у діда була поганенька однодульна "іжівка", заряджена "жаканом". Довелося чекати ранку.

Сонце ще не зійшло над лісом, коли пасічник підперезався патронташем, на якому висів чималенький ніж, і пішов до спійманого звіра.

— Що, догрався, розбійнику? — зловтішно звернувся він до ведмедя. — Заплатиш тепер своєю чорною шкурою за всі вулики!

По цих словах старий почав цілитися в Білогрудого, але ніяк не міг піймати на мушку вразливе місце. Він не поспішав, упевнений у тому, що ведмідь нікуди не дінеться, і хотів однією кулею покласти звіра наповал. Вимучений та переляканий Білогрудий безладно метався.

Гримнув постріл... Білогрудий інстинктивно шарпнувся убік, залізний зашморг, що мертвою хваткою тримав його за шиворіт, раптом розтиснувся. Ведмідь крутнув головою, ревонув і, не стримуваний більше тросом, кинувся в кущі.

Тремтячими руками пасічник перезарядив рушницю і стрельнув ще раз навздогін, але знову промахнувся. Все стихло.

"Невже розірвав трос?" — майнуло в голові невдахи-мисливця. Він підійшов до погризеного ведмедем дуба і здивований спинився. Трос на витку був перебитий кулею. Із тисячі шансів на порятунок це був єдиний, і він випав на долю Білогрудого.

Довго біг із зашморгом на шиї Білогрудий. Потім бебехнувся в болотистий струмок і лежав у холодній воді, поки не перестало калатати серце. Вийшовши з води і обтрусившись, він досить легко, одним ривком лапи зірвав із себе зашморг і, немов побоюючись, що він знову увіп'ється в шию, побрів геть.

Крізь вогонь і свинець

Після тяжких переживань на пасіці Білогрудий залишив обжиті місця. Кілька днів ішов він на південь і, коли шлях перетнула швидкоплинна ріпка з прозорою та холодною водою, переплив її. Тепер ліс був переважно дубовий, і ведмідь заходився шукати жолуді, хоч у липні їм ще рано падати. Поблукавши лісом і не знайшовши ніякої поживи, Білогрудий здерся на старий дуб і, вмостившись у розвилці трьох суків, почав гризти найближчу гілку. Потім, схопивши передньою лапою вище надкусу, зламав її і, перебираючи лапами, почав вишукувати жолуді. Молоді плоди дуже сподобалися Білогрудому, він зламав другу гілку, потім третю. Зліз з дуба Білогрудий лише тоді, коли довкіл не залишилося жодної гілки, до якої він міг би дотягтися. Після його сніданку верхівка дерева оголилася, а в розвилці великим гніздом тьмяніла купа обгризених гілок. Багато поламав Білогрудий дубових верхівок, перш ніж жолуді почали падати на землю і зникла потреба лазити по деревах.

Відгодувавшись на жолудях, Білогрудий почав шукати барліг. У незнайомому лісі він не зустрічав товстих порожнявах лип і тополь, зате тут було чимало великих сухих кедрових пнів.

Буремний вітер рідко вивертав старий кедр з корінням, найчастіше ламав його впоперек стовбура. Минало багато років. Високий кедр поволі вигнивав ізсередини і стояв у лісі, як велика дерев'яна труба. Бувало, там оселявся пугач, але найчастіше в цих пнях влаштовували житло гімалайські ведмеді. На один такий пень і набрів Білогрудий. Він умів за звуком визначити, чи порожнє дерево всередині. Підвівшись на задні лапи, ведмідь стукнув передньою по пню, який загудів, мов.

порожня діжка. Після цього уважно обійшов його, обнюхав і виліз на верхівку. Дістався до вогкого дна, Білогрудий заходився влаштовувати постіль. Працюючи пазурами, він старанно обшкріб внутрішні гнилі стінки дупла, пообгризав сучки, що гострими списами пронизували середину дерев'яної труби. Весь цей "матеріал" встелив дно барлога сухим і м'яким шаром. Утрамбувавши підстилку, Білогрудий ліг на неї, пересвідчився, що барліг вийшов добрячий, і вибрався назовні. Йому потрібно було підготувати себе до п'ятимісячної сплячки, та й сніг ще не випав, а він полюбляв лягати "під сніг", щоб не було видно слідів біля барлога.

У середині листопаду, коли Білогрудий ще не встиг, як кажуть мисливці, "залежатися", до кедрового пня підійшла людина. Полюючи на білок та колонків, вона цікавилася великим звіром лише тоді, коли треба було запастися м'ясом, яке мисливці полюбляють і їдять багато. Оглянувши свіжі подряпини на пні, людина зупинилася у нерішучості: подряпин було багато, видно, звір кілька разів залазив і вилазив, а от чи сидить він у дуплі? Певно сказати це було неможливо. Ясно було одне: треба прорубати дірку у пні й перевірити. Дістави з рюкзака сокиру, мисливець вирубав горіховий костурець, розколов його з одного боку. Потім зняв карабін із запобіжника і притулив його до сусіднього дерева. Постукуючи обухом сокири по пню, мисливець знайшов найтоншу стінку і почав рубати.

З першим же ударом сокири Білогрудий здригнувся. Цей звук не віщував нічого доброго. Притулившись до дна барлога, ведмідь вирішив не виказувати своєї присутності.

Довго рубав мисливець. Смоляні тріски відлітали далеко на сніг. Нарешті світлий щільний прошарок сухого кедра змінився темною трухлявою серцевиною, порожнини ж не було.

Мисливець зрозумів, що прорубав нижче "пробки" — того щільного шару в дуплі, на якому лежав ведмідь. Тепер треба було пробити "пробку" і підняти ведмедя, якщо він був у барлозі. Вирубавши й

загострivши горіхову палю, мисливець розпочав роботу. Вона була не з легких. Довелося змінити кілька паль, поки він нарешті пробив "пробку" біля самого краю щільного шару, злегка зачепивши за бік Білогрудого. Притиснувшись до протилежної стінки барлога, ведмідь, як і раніше, не виказував ніяких ознак своєї присутності. Ця впертість збила з пантелику мисливця, який уже зневірився в успіху. Коли він іще не пішов геть, то лише тому, що ніяк не міг повністю перевірити внутрішність цього підозрілого пня.

Втративши терпіння і заморившись, мисливець вирішив "промацати" пень у інший спосіб. "Може, якась куля зачепить впертого сидня",— думав він, відходячи від пня й вибираючи місце, куди пустити кулю. Після пострілу йому здалося, що всередині дерева щось зашкрябало, але. тільки мить. Знову у лісі запанувала мертва тиша. Сутінки квапили мисливця. Стріляти він більше не став, а вирішив підпалити пень.

Щаслива випадковість врятувала Білогрудого. Куля пройшла між лапами звіра і вдарилась у протилежну стінку барлога. Наляканий ведмідь скинувся й повернувся, але якась сила знов утримала його на місці. Тим часом мисливець назбирав сухих трісок, склав їх у прорубану дірку й підпалив. Тріски кілька разів падали у сніг і гасли, але нарешті зайнялися, і полум'я весело побігло по стовбуру обламаного кедра. Невдовзі величезний нень запалахкотів. "Видно, немає ведмедя, чимось не сподобався йому цей барліг",— вирішив мисливець. Він надів на сокиру чохол і поклав її в рюкзак. Постояв ще кілька хвилин біля палаючого пня і попростував до своєї мисливської хижі.

Білогрудий не злякався вогню і диму. Він вже потрапляв у низові пожежі, тому задушливий запах палаючого дерева лише змусив його увіткнути ніс у пористу трухлявину: так було легше дихати. Але палаючі ззовні стінки барлога врешті до того розжарилися, що залишатись у своїй схованці далі ведмідь не міг. І хоч він був певен, що надворі його чекає мисливець, все ж вирішив покинути барліг. Вилізаючи з дупла, він схопився був за палаючий край, відчув нестерпний біль і стрімголов полетів на землю. Глибокий сніг і густий ялинковий підріст пом'якшили

його падіння. Миттю схопившись на лапи, Білогрудий повернувся і чвалом помчав у зарості.

Він пробіг чималу відстань, поки зупинився і, переконавшись, що погоні немає, закульгав на трьох лапах. Шкіра ступні правої передньої спухла великим пухирем, нестерпно боліла. Шерсть на животі й лівому боці обгоріла і спеклася, але головне — він був живий!

Безмежний, мов океан, ліс сховав його від людини. Та чи надовго?